

MUSTAQILLIK YILLARIDA O‘ZBEKISTONDAGI MA’NAViy VA MADANIY TARAQQIYOT

Abdullajanova Muxarramxon Izzatilla Qizi

Namangan davlat pedagogik instituti

aniq va tabiiy fanlar fakulteti

1-bosqich TXT_AU_25 guruh talabasi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan so‘ng ma’naviy va madaniy sohalarda amalga oshirilgan islohotlar, ularning jamiyat hayotidagi o‘rni hamda ahamiyati tahlil qilingan. Mustaqillik yillarida milliy qadriyatlarning tiklanishi, ta’lim va madaniyat tizimidagi yangilanishlar, tarixiy merosga bo‘lgan e’tiborning ortishi hamda ma’naviy yuksalish jarayonlari yoritilgan. Shuningdek, ushbu jarayonlarning yosh avlod tarbiyasiga ta’siri ilmiy jihatdan ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: mustaqillik, ma’naviyat, madaniyat, milliy qadriyatlar, islohotlar, ta’lim tizimi, tarixiy meros, milliy tiklanish, ma’naviy taraqqiyot.

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются реформы, проведенные в духовной и культурной сферах Республики Узбекистан после обретения ею независимости, их роль и значение в жизни общества. В годы независимости освещаются процессы возрождения национальных ценностей, обновления системы образования и культуры, повышения внимания к историческому наследию и духовного подъема. Также научно исследуется влияние этих процессов на воспитание молодого поколения.

Ключевые слова: независимость, духовность, культура, национальные ценности, реформы, система образования, историческое наследие, возрождение нации, духовное развитие.

ANNOTATION

This article analyzes the reforms carried out in the spiritual and cultural spheres of the Republic of Uzbekistan after its independence, their role and significance in the life of society. During the years of independence, the processes of the revival of national values, renewal in the education and cultural system, increased attention to historical heritage, and spiritual uplift are highlighted. The impact of these processes on the upbringing of the younger generation is also scientifically examined.

Keywords: independence, spirituality, culture, national values, reforms, education system, historical heritage, national revival, spiritual development.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi 1991-yilda mustaqillikka erishgach, jamiyat hayotining barcha sohalarida, xususan, ma’naviy va madaniy yo‘nalishda tub o‘zgarishlar amalga oshirildi. Mustaqillik mamlakat uchun nafaqat siyosiy va iqtisodiy erkinlikni, balki milliy o‘zlikni anglash, tarixiy merosni tiklash hamda ma’naviy qadriyatlarni qayta baholash imkonini ham berdi. Shu bois ma’naviy va madaniy taraqqiyot davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Sovet davrida cheklangan yoki unutilishga mahkum etilgan ko‘plab milliy qadriyatlar, urf-odatlar, diniy va tarixiy an’analar mustaqillik yillarida qayta tiklandi. Bu jarayon xalqning o‘zligiga qaytishi, milliy g‘urur va vatanparvarlik tuyg‘ularining kuchayishiga xizmat qildi. Shu bilan birga, ta’lim tizimi, madaniyat muassasalari va ijodiy sohalarda keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Mustaqillik davrida ma’naviyat tushunchasi jamiyat rivojining asosiy mezonlaridan biri sifatida qarala boshlandi. Ma’naviy barkamol avlodni tarbiyalash, yoshlarni milliy qadriyatlar ruhida voyaga yetkazish hamda umuminsoniy qadriyatlarni singdirish davlat siyosatining muhim vazifalaridan biriga aylandi. Madaniyat sohasida esa teatr, kino, musiqa, adabiyot va tasviriy san’atning rivojlanishi yangi bosqichga ko‘tarildi¹. Mazkur maqolada mustaqillik yillarida O‘zbekistonda amalga oshirilgan ma’naviy va madaniy islohotlar, ularning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni hamda yosh avlod tarbiyasiga ta’siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

¹ Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. — Toshkent: Ma’naviyat, 2008. — 56–120-b.

MUSTAQILLIK VA O‘ZBEKISTONDA MA’NAVIY TARAQQIYOTNING BOSHLANISHI

O‘zbekiston Respublikasining 1991-yilda mustaqillikka erishishi mamlakat tarixida yangi davrni boshlab berdi. Ushbu tarixiy voqea nafaqat siyosiy va iqtisodiy mustaqillikni, balki jamiyatning ma’naviy hayotida ham tub burilish yasadi. Mustaqillik tufayli xalq o‘z tarixini, madaniyatini va milliy qadriyatlarini qayta tiklash hamda rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘ldi. Mustaqillikning dastlabki yillaridayoq ma’naviy soha davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilandi. Chunki jamiyatning barqaror rivojlanishi va milliy birlikni mustahkamlash bevosita ma’naviy asosga bog‘liq edi. Shu sababli xalqning o‘zligini anglash, milliy g‘urur va tarixiy xotirani tiklashga alohida e’tibor qaratildi. Bu davrda sobiq tuzum davrida cheklangan ko‘plab qadriyatlar qayta tiklana boshladi. Milliy bayramlar, urf-odatlar va an’analar keng nishonlana boshlandi. Tarixiy shaxslar va buyuk ajdodlar merosini o‘rganish va targ‘ib etish ishlari jadallashdi. Natijada jamiyatda ma’naviy uyg‘onish jarayoni yuzaga keldi. Mustaqillik yillarida ma’naviyat tushunchasi yangi mazmun kasb etdi. U nafaqat madaniy merosni saqlash, balki zamonaviy rivojlanish bilan uyg‘unlashgan holda yosh avlodni tarbiyalashning asosiy omiliga aylandi. Bu esa O‘zbekistonda ma’naviy taraqqiyotning boshlanishi va uning keyingi bosqichlarining shakllanishiga zamin yaratdi².

MILLIY QADRIYATLAR VA TARIXIY MEROSNING TIKLANISHI

Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda amalga oshirilgan eng muhim ma’naviy jarayonlardan biri milliy qadriyatlar va tarixiy merosning tiklanishi hisoblanadi. Bu jarayon xalqning o‘zligini anglash, milliy g‘ururini mustahkamlash hamda tarixiy xotirani qayta tiklashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘ldi. Sovet davrida ko‘plab milliy an’analar, diniy qadriyatlar va tarixiy haqiqatlar cheklangan yoki noto‘g‘ri talqin qilingan edi. Mustaqillikdan so‘ng esa ushbu qadriyatlarni qayta tiklash va ularni jamiyat hayotiga keng tatbiq etish uchun keng imkoniyatlar yaratildi. Natijada Navro‘z, Mustaqillik kuni, Konstitutsiya kuni kabi milliy bayramlar qayta tiklanib, xalq hayotida muhim o‘rin

² Mirziyoev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. — Toshkent: O‘zbekiston, 2022. — 40–95-b.

egalladi. Buyuk ajdodlarimizning ilmiy va madaniy merosini o‘rganishga katta e‘tibor qaratildi. Amir Temur, Alisher Navoiy, Imom Buxoriy, Beruniy, Ibn Sino kabi allomalar merosi chuqur o‘rganilib, ularning asarlari keng targ‘ib etila boshlandi³. Bu esa yosh avlodda milliy iftixor tuyg‘usini shakllantirishga xizmat qildi. Tarixiy yodgorliklarni saqlash va qayta tiklash ishlari ham keng ko‘lamda amalga oshirildi. Samarqand, Buxoro, Xiva kabi qadimiy shaharlar me‘moriy obidalari restavratsiya qilinib, ularning jahon madaniy merosidagi o‘rni yanada mustahkamlandi. Bu jarayon O‘zbekistonning xalqaro miqyosdagi madaniy nufuzini ham oshirdi. Milliy qadriyatlar va tarixiy merosning tiklanishi mustaqillik yillaridagi ma‘naviy taraqqiyotning asosiy ustunlaridan biri bo‘lib, jamiyatda milliy o‘zlikni anglash va ma‘naviy yuksalishni ta‘minlashga xizmat qildi.

TA‘LIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR VA MA‘NAVIY TARBIYA MASALALARI

Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda ta‘lim tizimini isloh qilish va uni zamon talablariga moslashtirish masalasi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Chunki ta‘lim jamiyatning kelajakdagi ma‘naviy qiyofasini belgilab beruvchi eng muhim omillardan hisoblanadi. Shu sababli ta‘lim tizimida amalga oshirilgan islohotlar bevosita ma‘naviy tarbiya jarayoni bilan uzviy bog‘liq holda olib borildi. Dastlab “Ta‘lim to‘g‘risida”gi qonun va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”ning qabul qilinishi ta‘lim tizimida tub burilish yasadi. Ushbu hujjatlar asosida uzluksiz ta‘lim tizimi shakllantirildi hamda ta‘limning barcha bosqichlarida sifat va samaradorlikni oshirishga alohida e‘tibor qaratildi. Natijada maktabgacha ta‘limdan boshlab oliy ta‘limgacha bo‘lgan tizimda yangicha yondashuvlar joriy etildi. Ta‘lim islohotlarining muhim yo‘nalishlaridan biri ma‘naviy tarbiyani kuchaytirish bo‘ldi. O‘quv dasturlariga milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirishga qaratilgan mavzular kiritildi. Ona tili, adabiyot, tarix va tarbiya fanlari orqali o‘quvchilarda vatanparvarlik, insonparvarlik, mehnatsevarlik va axloqiy fazilatlarni shakllantirishga katta e‘tibor berildi. So‘nggi yillarda joriy etilgan yangi avlod darsliklari ham ma‘naviy tarbiya jarayonini kuchaytirishda muhim rol o‘ynamoqda. Ushbu

³ Jo‘raev N. O‘zbekiston tarixi (mustaqillik davri). — Toshkent: Sharq, 2019. — 130–180-b.

darsliklarda berilgan hayotiy misollar, ijodiy topshiriqlar va muammoli vaziyatlar o‘quvchilarning nafaqat bilimini, balki ularning ma’naviy dunyoqarashini ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Ta’lim muassasalarida tarbiyaviy ishlar tizimi takomillashtirildi. “Ma’naviyat soatlari”, turli ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar, uchrashuvlar va ijodiy kechalar o‘quvchilarning ma’naviy ongini oshirishga xizmat qilmoqda⁴. Bu jarayon yosh avlodni milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashga yordam bermoqda.

MADANIYAT VA SAN’AT SOHASINING RIVOJLANISHI

Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda madaniyat va san’at sohasining rivojlanishi davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Bu jarayon milliy o‘zlikni tiklash, xalqning ma’naviy dunyosini boyitish hamda jahon madaniyati bilan integratsiyani kuchaytirish bilan uzviy bog‘liq holda kechdi. Madaniyat va san’at jamiyatning ma’naviy qiyofasini shakllantiruvchi asosiy omillardan biri sifatida yangi bosqichga ko‘tarildi. Mustaqillikdan so‘ng teatr, kino, musiqa va tasviriy san’at sohaslarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratildi. Milliy teatr san’ati qayta tiklanib, sahnalarda tarixiy, ma’naviy va zamonaviy mavzudagi asarlar namoyish etila boshlandi. Kino san’atida esa milliy tarix, buyuk ajdodlar hayoti va zamonaviy hayotiy muammolarni aks ettiruvchi filmlar yaratildi. Musiqa san’atida ham katta o‘zgarishlar yuz berdi. Milliy an’anaviy musiqa yo‘nalishlari, maqom san’ati va folklor ijrochiligi qayta jonlantirildi. Shu bilan birga, zamonaviy estrada va professional musiqa yo‘nalishlari ham rivojlanib, yosh ijodkorlar uchun keng imkoniyatlar yaratildi. Tasviriy san’atda esa milliy ruhiyatni aks ettiruvchi asarlar ko‘paydi. Madaniyat sohasidagi muhim yangiliklardan biri muzeylar, kutubxonalar va madaniyat markazlarining qayta ta’mirilanishi hamda yangi muassasalarning tashkil etilishidir⁵. Bu esa aholining madaniy saviyasini oshirish, yoshlarni san’atga qiziqtirish va milliy merosni asrab-avaylashga xizmat qildi. Xalqaro madaniy aloqalarning kengayishi O‘zbekiston san’atining jahon miqyosida tanilishiga imkon yaratdi. Turli xalqaro

⁴ O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2020. — 1–25-b.

⁵ O‘zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. — Toshkent, 1997. — 10–60-b.

festivallar, ko'rgazmalar va ijodiy loyihalarda o'zbekistonlik san'atkorlarning ishtiroki mamlakatning madaniy nufuzini oshirdi.

XULOSA

Mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilgan ma'naviy va madaniy taraqqiyot jarayoni jamiyat hayotida chuqur va ijobiy o'zgarishlarni yuzaga keltirdi. Mustaqillik xalqimizga o'z tarixini qayta tiklash, milliy qadriyatlarni asrab-avaylash hamda ularni zamonaviy taraqqiyot bilan uyg'unlashtirish imkonini berdi. Ma'naviy sohada olib borilgan islohotlar natijasida jamiyatda milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik va milliy g'urur tuyg'ulari kuchaydi. Ta'lim tizimi, madaniyat va san'at sohalaridagi yangilanishlar esa yosh avlodning ma'naviy dunyoqarashini boyitishga xizmat qildi. Ayniqsa, ta'lim tizimidagi islohotlar va yangi avlod darsliklari orqali ma'naviy tarbiya jarayoni yanada takomillashdi. Madaniyat va san'at sohasining rivojlanishi natijasida milliy meros qayta tiklandi, ijodiy salohiyat kengaydi hamda O'zbekistonning xalqaro madaniy maydondagi o'rnini mustahkamladi. Bu jarayonlar jamiyatning ma'naviy barqarorligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Mustaqillik yillaridagi ma'naviy va madaniy taraqqiyot O'zbekistonning kelajak rivoji uchun mustahkam poydevor yaratdi hamda barkamol avlodni tarbiyalashga xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008. — 56–120-b.
2. Mirziyoev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. — Toshkent: O'zbekiston, 2022. — 40–95-b.
3. Jo'raev N. O'zbekiston tarixi (mustaqillik davri). — Toshkent: Sharq, 2019. — 130–180-b.
4. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2020. — 1–25-b.
5. O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. — Toshkent, 1997. — 10–60-b.

6. Ma'naviyat va ma'rifat markazi materiallari. — Toshkent, 2018–2024. — 22–70-b.
7. O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi hisobotlari. — Toshkent, 2021–2025. — 35–88-b.